

aktiviteiten van Nederlandse katholieken aan het eind van de negentiende eeuw uit het buitenland. Dat patroon volgde de aarzelende aanpak van maatschappelijke vraagstukken die historicus L.J. Rogier als volgt omschreef: 'De katholieken in Nederland hadden nog geen sociale traditie van betekenis, wat hier leefde aan meningen was uit alle windstreken samengeraapt.'³⁵

De voortrekker van de roomse blauwe beweging, de Enschedese kapelaan Alfons Ariëns, liet zich zowel door de katholieke als door de protestantse clerus inspireren, zowel door buitenlanders als door landgenoten. De New Yorkse kanselredenaar F. de Witt Talmage en de Amsterdamse dominee Adama van Scheltema maakten hem bewust van het probleem van het alcoholisme en hij bewonderde hun ferme reactie. Ook werd hij gemotiveerd door de Amerikaanse kardinaal Gibbons, naast Europese voor mannen zoals Augustinus Egger, bisschop van het Zwitserse St. Gallen en initiatieven in België.³⁶

Ideeën over georganiseerde drankbestrijding circuleerden al enige tijd in katholieke kringen. In 1879 had de nieuwe Paus Leo XIII (1878-1903) de katholieke drankbestrijdingsbewegingen in de Verenigde Staten openlijk geprezen en hun geheelonthoudingsstandpunt gesteund.³⁷ In zijn encycliek *Rerum Novarum* sanctioneerde hij de arbeidersorganisaties en prees degenen 'die goed doorzien wat de tijd van hen vordert en daarom onderzoeken en beproeven, hoe zij de arbeiders met gepaste middelen kunnen opheffen... [en bij arbeiders en patroons] aan te kweeken en te versterken de herinnering aan hun plichten en de onderhouding van de voorschriften van het Evangelie. Die voorschriften immers houden den mensch af van onmatige strevingen en verbieden hem de maat te buiten te gaan...'³⁸ Hoewel de encycliek niet expliciet de drankbestrijding noemde, konden de drankbestrijders in deze woorden een aanmoediging lezen. Die

indruk werd nog eens versterkt toen in 1893 dezelfde paus zich officieel liet vertegenwoordigen op het Internationale Congres tegen het Alcoholisme in Den Haag. Het duurde echter tot 1895 voordat Ariëns de onverschilligheid en passiviteit onder Nederlandse katholieken wist te doorbreken en voldoende gegadigden vond om een rooms-katholieke beweging op touw te zetten.

Gerard Brom, de voornaamste geschiedschrijver en internationaal propagandist van *Sobriëtas*, verklaart deze late katholieke deelname aan de drankbestrijding vanuit de late emancipatie van de katholieken. Hun achterstelling en onmogelijkheid om bepaalde ambten te bekleden leidden tot een oververtegenwoordiging in de kleine nering en m.n. de drankhandel, waarmee de belangen sterk waren verstrengeld, getuige alleen al de katholiek-klinkende namen van bisschops-wijn, Lievevrouwemelk en trappistenbieren. Brom schreef de drankbestrijders een voorname rol toe in het emancipatieproces: 'De blauwe soldaten hebben ons roomse volk vrijgevochten, vrij van de benauwde binnenkamer – de inwendige emancipatie.'³⁹ Katholieken stonden afkerig van publiek optreden, onwennig tegen eigen initiatieven en wantrouwend tegenover de orthodox-protestanten, die nog niet zolang geleden tegenstanders in plaats van medestanders waren geweest. Zoals uitspraken van Kuypers werden gebruikt onder gereformeerden om de drankbestrijding te relativiseren, werd ook een redevoering van Schaepman uit 1881 gebruikt om de katholieke commotie over de drank te sussen. Schaepman had bij de behandeling van de drankwet in dat jaar uitgerekend dat er gemiddeld twee borrels per dag gedronken werden en uitgesproken dat hij de arbeider zijn pleziertjes niet wilde ontnemen. Spoedig heette twee borrels een 'Schaepmannetje' en werd deze hoeveelheid een recht van de werkmans genoemd. Ariëns voelde echter goed aan dat achter het drankmisbruik schrijnend maatschappelijk on-